साधुः ।) पर्व्वतविशेषः । तत्पर्य्यायः । हिरण्यनाभः २ सुनाभः ३ हिमवत्सुतः ४ । इति जटाधरः ॥ स तु हिमालयस्य ज्येष्ठपुत्त्रः । यथा,—
"ततो भगवती प्राह मेनकां मुनिसन्निभाम् ।
स्मितपूर्व्वं तदा तस्याः पूरयन्ती मनोरथम् ॥
श्रीदेव्युवाच ।
शतं पुत्त्राः संभवन्तु भवत्या वीर्य्यसंयुताः ।
तत्रैको बलवान् मुख्यः प्रथमं संभविष्यति ॥
एवमुक्त्वा जगद्धात्री तत्रैवान्तरधीयत ।
मेनका च मुदं लब्ध्वा स्वस्थानं प्रविवेश ह ॥
ततः काले तु संप्राप्ते मैनाकमचलोत्तमम् ।
पक्षेण सह योऽद्यापि सिन्धुमध्ये प्रवर्त्तते ॥
मेनका सुषुवे देवी देवेन्द्रं स्पर्द्धया गतम् ।
अन्यानूनशतं पुत्त्रान् क्रमात् सा सुषुवे च ह ॥"
इति कालिकापुराणे ४० अध्यायः ॥
(दानवविशेषः । इति हरिवंशे भविष्यपर्व्वणि । २३२ । ३ ॥)

मैनाकस्वसा, [ऋ] स्त्री, (मैनाकस्य स्वसा ।) पार्व्वती । इति हेमचन्द्रः । २ । ११८ ॥

मैनिकः, पुं, (मीनं हन्तीति । मीन+"पक्षिमत्स्यमृगान् हन्ति ।"४। ४ । ३५ । इति ठक् ।) जालिकः । इति सिद्धान्तकौमुदी ॥

मैन्दः, पुं, विष्णुवध्यासुरविशेषः । इति हेमचन्द्रः । २ । १३४ ॥ (यथा, हरिवंशे ।४१।१५८—१६०।
"अपरः केशवस्यायं प्रादुर्भावो महात्मनः ।
विख्यातो माथुरे कल्पे सर्व्वलोकहिताय वै ॥
यत्र शाम्बञ्च मैन्दञ्च द्विविदं कंसमेव च ।
दैत्यान् मानुषदेहस्थान् सूदयामास वीर्य्यवान् ॥"
वानरविशेषः । इति रामायणम् ॥ (यथा, महाभारते । २ । ३१ । १८ ।
"तत्र वानरराजाभ्यां मैन्देन द्विविदेन च ।
युयुधे दिवसान् सप्त न च तौ विकृतिं गतौ ॥")

मैन्दहा, [न्] पुं, (मैन्दं हतवानिति । हन्+क्विप् ।) विष्णुः । इति हेमचन्द्रः ॥

मैरेयं, क्ली, (मारं कामं जनयतीति । मार+ढक् । निपातनात् साधुः ।) मद्यविशेषः । इत्यमरः । २ । १० । ४२ ॥ "यद्यपि ।
'सीधुरिक्षुरसैः पक्वैरपक्वैरासवो भवेत् ।
मैरेयं धातकीपुष्पगुड़धानाम्लसंहितम् ॥'
इति माधवेन भेदः कृतः । तथापि सूक्ष्ममनादृत्येदमुक्तम् । मारं कामं जनयति मैरेयं ष्णेयः । निपातनादात् ऐत्वम् ।" इति भरतः ॥ (यथा,
"मद्यन्तु सीधुर्मैरेयमिरा च मदिरा सुरा ।
कादम्बरी वारुणी च हालापि बलवल्लभा ॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे द्वितीये भागे ॥
क्वचित्, पुंलिङ्गेऽपि दृश्यते । यथा,—
"तीक्ष्णः कषायो मदकृत् दुर्नामकफगुल्महृत् ।
कृमिमेदोऽनिलहरो मैरेयो मधुरो गुरुः ॥"
इति सुश्रुते सूत्रस्थाने ४५ अध्याये ॥)

मैलन्दः, पुं, भ्रमरः । यथा । "श्रीमन्मुरहरपदपाथोरुहनिःसरन्मकरन्दसन्दोहास्वादनतुन्दितमनोमैलन्द इत्यादि ।" इति वररुचिकृतपत्रकौमुद्यां राजप्रशस्तिः ॥

मोक्ष, कि क्षेपे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (चुरा०-पक्षे भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) कि, मोक्षयति मोक्षति । इति दुर्गादासः ॥

मोक्षः, पुं, (मोक्ष+भावे घञ् । मोक्ष्यते दुःखमनेन । मोक्ष+करणे घञ् । इति भरतः ।) मुक्तिः ॥ (यथा, सांख्यसारे । २ । ७ । २५ ।
"न मोक्षो नभसः पृष्ठे न पाताले न भूतले ।
सर्व्वाशासंक्षये चेतःक्षयो मोक्ष इति श्रुतेः ॥")
मोक्षधर्म्मस्तु महाभारते शान्तिपर्व्वणि द्रष्टव्यः ॥ पाटलिवृक्षः । मोचनम् ॥ इति मेदिनी । षे, २५ ॥ (यथा, मेघदूते । ६३ ।
"ताभ्यो मोक्षस्तव यदि सखे ! धर्म्मलब्धस्य न स्यात्
क्रीड़ालोलाः श्रवणपरुषैर्गर्ज्जितैर्भापयेस्ताः ॥")
मृत्युः । इति हेमचन्द्रः । १ । ७५ ॥ (विश्लेषः । यथा, श्रीमद्भगवद्गीतायाम् । ७ । १९ ।
"जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतन्ति ये ।
ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म्म चाखिलम् ॥"
"मोक्षाय विश्लेषणार्थम् ।" इत्यानन्दगिरिः ॥ आत्मस्वरूपदर्शनम् । इति रामानुजः ॥ निरसनम् । इति श्रीधरस्वामी ॥ पतनम् । यथा, कुमारसम्भवे । ३ । ३१ ।
"मदोद्धताः प्रत्यनिलं विचेरुर्वनस्थलीर्मर्म्मरपत्रमोक्षाः ।"
"मर्म्मरपत्रमोक्षाः जीर्णपर्णपाताः ।" इति तट्टीकायां मल्लिनाथः ॥)

मोक्षकः, पुं, (मोक्षतीति । मोक्ष+ण्वुल् ।) मुष्ककवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (यथा, बृहत्संहितायाम् । ५४ । ११३ ।
"तोयं शृतं मोक्षकभस्मना वा
यत्सप्तकृत्वः परिषेचनं तत् ॥"
त्रि, मोचनकर्त्ता । यथा, मनुसंहितायाम् । ४ । ३४२ ।
"असन्धितानां सन्धाता सन्धितानाञ्च मोक्षकः ॥")

मोक्षोपायः, पुं, (मोक्षस्य मुक्तेरुपायः ।) मुक्तिसाधनम् ॥ तत्तु तपः । शमादिः । योगः । ज्ञानञ्च । इति हेमचन्द्रः । १ । ७७ ॥ (यथा, हरिवंशे । २५५ । ६३ ।
"स तं कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कृपयाभिपरिप्लुतः ।
उवाच दानवश्रेष्ठं मोक्षोपायं ददामि ते ॥")

मोघं, त्रि, (मुह्यतेऽस्मिन्निति । मुह+घञ् । न्यङ्क्वादित्वात् कुत्वम् ।) निरर्थकम् । इत्यमरः । ३ । १ । ८१ ॥ (यथा, मनौ । ९ । ५० ।
"यदन्यगोषु वृषभो वत्सानां जनयेच्छतम् ।
गोमिनामेव ते वत्सा मोघं स्कन्दितमार्षभम् ॥"
यथा च ।
"प्रेतभूतपिशाचाश्च रक्षांसि विविधानि च ।
मरणाभिमुखं नित्यमुपसर्पन्ति मानवम् ॥
तानि भेषजवीर्य्याणि प्रतिघ्नन्ति जिघांसया ।
तस्मान्मोघाः क्रियाः सर्व्वा भवन्त्येव गतायुषः ॥"
इति सुश्रुते सूत्रस्थाने ३१ अध्याये ॥)
हीनम् । इति मेदिनी । घे, ४ ॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् । ६७० ।
"सज्जन एव हि विद्या शोभायै भवति दुर्ज्जने मोघा ॥")

मोघः, पुं, (मुह्यत्यस्मिन् । मुह+घञ् । कुत्वम् ।) प्राचीरम् । इति शब्दमाला ॥

मोघपुष्पा, स्त्री, (मोघं पुष्पं रजो यस्याः ।) वन्ध्या । इति राजनिर्घण्टः ॥

मोघा, स्त्री, पुं, (मुह्यत्यनया । मुह+घञ् । कुत्वम् । स्त्रियां टाप् ।) पाटला । इति मेदिनी । घे, ४ ॥ (अस्याः पर्य्यायो यथा,—
"पाटलिः पाटला मोघा मधुदूती फलेरुहा ।
कृष्णवृन्ता कुवेराक्षी कालस्थाल्यलिवल्लभा ॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे ॥)
विड़ङ्गम् । इति शब्दमाला ॥

मोघोलिः, पुं, प्राचीरम् । इति हारावली ।९८॥

मोचं, क्ली,(मुञ्चति त्वगादिकमिति । मुच्+अच् ।) कदलीफलम् । इत्यमरः ॥ (यथा, सुश्रुते चिकित्सितस्थाने ।३१ अः । "तालनाड़िकेरपनसमोचपियालविल्वमधुकश्लेष्मातकाम्रफलस्नेहाः पित्तसंसृष्टे वायौ ॥" विवरणमस्य कदलीफलशब्दे ज्ञातव्यम् ॥)

मोचः, पुं, (मुञ्चति त्वचमिति । मुच्+अच् ।) शोभाञ्जनवृक्षः । इति मेदिनी । चे, ८ ॥ (यथा, महाभारते । ३ । १५८ । ४३ ।
"पनसाल्लँकुचान् मोचान् खर्ज्जूरानम्बुवेतसान् ॥")

मोचकः, पुं, (मोचयति संसारादिति । मुच्+णिच्+ण्वुल् ।) मोचः । (मुञ्चति गन्धं त्वचमिति वा । मुच्+ण्वुल् ।) कदली । शिग्रुः । (मुञ्चति विषयानिति ।) विरागी । इति हेमचन्द्रः । ४ । २०० ॥ मुष्ककवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (मुक्तिकारके, त्रि । यथा, शिवपुराणे वायुसंहितायां पूर्व्वभागे ।२।५१।
"अमुक्तो मोचकश्चायमकालः कालचोदकः ॥")

मोचनं, क्ली, (मुच्+ल्युट् ।) मोचः । (यथा, महाभारते । ५ । ८४ । २१ ।
"अवतीर्य्य रथात्तूर्णं कृत्वाशौचं यथाविधि ।
रथमोचनमादिश्य सन्ध्यामुपविवेश ह ॥")
कल्कनम् । दम्भः । शाठ्यम् । इति मुचधातोर्भावेऽनट्प्रत्ययेन निष्पन्नम् ॥ (मोचयतीति । मोचि+ल्युः । मोचनकर्त्तरि, त्रि । यथा, भागवते । ६ । १३ । २३ ।
"धन्यं यशस्यं निखिलाघमोचनं
रिपुञ्जयं स्वस्त्ययनं तथायुषम् ॥")

मोचनी, स्त्री, (मोचयति रोगादिति । मुच्+णिच्+ल्युः । स्त्रियां ङीप् ।) कण्टकारी । इति जटाधरः ॥ मोचकर्त्री च ॥

मोचरसः पुं, (मोचस्य रसः ।) शाल्मलिनिर्यासः । तत्पर्य्यायः । मोचस्रुत् २ मोचस्रावः ३ मोच-